

Ruski "oktober" v očeh Karla Kautskega, Rose Luxemburg in Tomaša Masaryka

AVGUST LEŠNIK

Trije prelomni "dogodki" so še posebej zaznamovali razvoj evropskega družbenega prostora v iztekajočem se burnem stoletju, stoletju velikega optimizma in hkrati hude negotovosti: prva svetovna vojna z ruskim oktobrom, druga svetovna vojna z železno zaveso ter padec berlinskega zidu 200 let po francoski revoluciji, ki je simbolično napovedal začetek procesa moderne demokratizacije tudi onkraj usihajoče železne zaves. Nedvomno imajo vsi trije ključni "dogodki" z vsemi svojimi vzroki, procesi in posledicami, tako v praksi kot v teoriji, svoje zagovornike in nasprotnike. Toda navkljub različnim in največkrat nasprotujočim si pogledom in interpretacijam bi večina zagotovo pritrdila, da je (bil) *boj za svobodo in demokracijo* tisti mobilizacijski dejavnik, ki (je) prežema(-l) milijonske množice po vsej Evropi (in svetu).

Nič drugače ni bilo z ruskim "oktobrom". To je bil čas, zapolnjen z "upanjem"¹, pa tudi "strahom" pred svetovno proletarsko revolucijo, obenem pa obogaten z izvirnimi teoretičnimi prispevki protagonistov tako socialdemokratskega kot komunističnega gibanja. V pričujočem prispevku predstavljam le nekaj (pogojno rečeno) nasprotujočih si pogledov² treh markantnih osebnosti tedanjega časa, ki so si bili nazorsko blizu in daleč, na problem *svobode in demokracije* v kontekstu ruskega "oktobra": *Karla Kautskega, Rose Luxemburg in Tomaša Masaryka*.

I.

"Tu ni prostora, da bi razpravljaj o boljševizmu; o njem povem le toliko...", ker je "radi mojega stališča do boljševikov mnogo ljudi bolela glava...", piše *Tomaš Masaryk* v svojem delu *Svetovna revolucija*³, in nadaljuje: "Zame je bil boljševizem v tem času predvsem vojaški problem, to je, kakšen bo njegov odnos do naše (op. češkoslovaške) armade; toda razume se, da sem zasledoval boljševiško gibanje tudi s sociološkim zanimanjem. Že davno sem opazoval delavsko in socialistično gibanje po vsej Evropi in pri nas doma in tako je nastala moja kritika marksizma⁴... Pod boljševiškim režimom sem preživel potem skoraj pol leta, videl sem ga v zarodkih in ga zasledoval, ko se je razvijal... Kar se principa tiče, ne smatram komunizma za socialni in socialistični ideal, če se pod komunizmom razume popolna gospodarska in socialna enakost. Normalno stanje

¹ Na prisotnost iracionalizma opozarja francoski socialist Ludovic-Oscar Frossard v svojih spominih: "Ruski socialisti, ki jih je vodila neukrotljiva volja, so dosegli tisto, kar so socialisti vseh drugih dežel želeli, hoteli, pripravljali, pričakovali... Vse je tako pomagalo k temu, da je Sovjetska Rusija postala središče socialističnega sveta. Vse se je vrtelo okoli nje... Njeno čudovito izžarevanje je ogrevalo socialistična srca. Naprej! Človeštvo ni bilo obsojeno, saj se je v Rusiji zabil nov dan. Tako kot v vseh velikih zgodovinskih krizah so mučene duše tudi tokrat iskale svojo mistiko, ki so jo zdaj našle. Poslej je bila Moskva zanje 'branik vere'." (L. O. Frossard, *De Jaurès à Lénine. Notes et souvenirs d'un militant*, Paris 1930, str. 34-36.)

² O dani problematiki celoviteje razpravljam v svoji študiji: *Razcep v mednarodnem socializmu* (1914-1923), Koper/Capodistria 1994.

³ T. G. Masaryk, *Svetovna revolucija za vojne in v vojni 1914-1918. Spomini in razmišljanja*, Ljubljana 1936, str. 173.

⁴ T. G. Masaryk, *Die philosophischen und soziologischen Grundlagen des Marxismus*, Wien 1899.

družbe se v političnem in socialnem pogledu ne da uresničiti brez močnega individualizma, to je brez svobodne iniciative posameznikov, in to pomeni praktično tak režim, ki omogoča razvoj različnih, fizično in duhovno po naravi neenako nadarjenih individualnosti. Neenak je položaj vsakega individua v družbi, neenaka je njegova družbena okolica; posameznik zna najbolje, po lastnem spoznanju, uporabiti svoje lastne sile in sile svoje okolice; če odloča o človeku drug človek in ga vodi, nastane nevarnost, da ne bo temeljito in v polni meri izkoristil vseh sil tistega, ki ga vodi. To se vidi povsod, tudi politično v vseh oblikah vlade, kjer se je razvil močnejši centralizem; in komunizem je ravno centralističen. Zlasti boljševiški centralizem je zelo strumen...; boljševizem je absolutistična diktatura..., boljševizem je nezmotljiv in inkvizitorski in prav radi tega nima z znanostjo in z znanstveno filozofijo nič skupnega; *znanost je kakor demokracija brez svobode nemogoča. Jaz smatram dosledno in pravilno izvajano demokracijo, ne le politično pač pa tudi gospodarsko in socialno demokracijo, za stanje družbe, ki je v našem času in precej dolgi bodočnosti primerno in zaželeno.*"⁵ razmišlja in trdi češko-slovaški državnik, filozof in sociolog T. Masaryk v času, ko je vsa njegova dejavnost usmerjena in podrejena enemu samemu cilju - ustanovitvi samostojne češkoslovaške države.

II.

Stališča *Karla Kautskega* do ključnih teoretičnih in praktičnih vprašanj razvoja socializma, ki so se odprla z ruskim "oktobrom", so pomembna predvsem zato, ker je z njimi podal teoretično platformo socialdemokracije nasploh.

V spisu *Diktatura proletariata*⁶ je Kautsky sicer priznal, da je "prvič v svetovni zgodovini neka socialistična partija postala vladar velikega carstva", vendar je ta "socialistična partija, ki danes upravlja v Rusiji, prišla na oblast, boreč se proti drugim socialističnim partijam... Nasprotje med obema socialističnima smerema (op. boljševiške in menjševiške) ne temelji na osebni ljubosumnosti, temveč je to nasprotje dveh v temelju nasprotnih metod: demokratske in diktatorske. Obe smeri hočeta isto: proletarijat in s tem človeštvo osvoboditi po poti socializma... Zato želimo preučiti naslednje: kakšen pomen ima demokracija za proletarijat, kaj razumemo pod diktaturo proletariata in kakšne pogoje ustvarja diktatura kot oblika vladavine za osvoboditev proletariata."⁷

Kautsky je v nadaljevanju dokazoval nezmožnost dolgotrajnejšega obstoja diktature proletariata v zaostali kmečki Rusiji: "Tisto, kar se nam prikazuje kot diktatura proletariata, če bi se seveda dosledno izpeljalo - in če bi en razred sploh lahko izvajal diktaturo neposredno, kar pa lahko sama partija - bi se oblikovalo v kmečko diktaturo."⁸ Kautsky je zato rešitev videl v vrnitvi na meščansko demokracijo, čeprav v Rusiji - v pravem smislu besede - ni nikdar obstajala. Zakaj na meščansko demokracijo? Vprašal se je, ali res drži trditev, da je socializem samo cilj in demokracija samo sredstvo za doseg tega cilja. In odgovoril: "Socializem pravzaprav ni naš končni cilj, temveč ta cilj pomeni 'ukinitve vsake vrste izkoriščanja in tlačanja, pa naj bo naravnano proti razredu, partiji, spolu, rasi' (Erfurtski program). Ta cilj želimo doseči s proletarskim razrednim bojem, ker se proletarijat kot najnižji razred ne more osvoboditi, če ne ukine vseh vzrokov izkoriščanja in tlačanja... Demokracija in socializem se potemtakem

⁵ T. G. Masaryk, *Svetovna revolucija*, str. 172-173.

⁶ K. Kautsky, *Die Diktatur des Proletariats*, Wien 1918; isti, *Diktatura proletarijata*, v: 'Ortodokсни marksizam' i reformizam (Izbor spisov), Zagreb 1979.

⁷ Ibidem, str. 109-110.

⁸ Ibidem, str. 150.

ne razlikujeta v tem, da je ona sredstvo in on cilj. Oboje je sredstvo za isti cilj... Mi si socializma brez demokracije ne moremo predstavljati. Pod izrazom moderni socializem ne razumemo le družbeno organizirane produkcije, temveč tudi demokratično organizirano družbo. Zato je za nas socializem nujno povezan z demokracijo. Ni socializma brez demokracije. Oboje pa se razlikuje v nečem drugem: Demokracija je in še kako možna brez socializma. Celo čisto demokracijo si lahko zamislimo brez socializma, npr. v majhnih vaških skupnostih, v katerih obstaja popolna enakost ekonomskih pogojev za vsakogar, na podlagi privatnega lastništva nad sredstvi za proizvodnjo. V vsakem slučaju lahko rečemo, da je demokracija možna brez socializma in pred njim...⁹ V demokraciji, v kateri vlada večina ljudstva, se lahko uvede socializem šele takrat, ko se zanj pridobi večina. To je dolga in mučna pot. Mnogo hitreje pridemo do cilja, če se energična in cilja zavedajoča manjšina dokoplje do državne oblasti in jo izkoristi za uresničitev socialističnih ukrepov. Njeni uspehi bi takoj delovali prepričljivo in hitro bi usmerili večino, ki se je do zdaj upirala, v socializem. To zveni zelo mamljivo in tako je zvenelo tudi iz ust starega Weitlinga. Ima pa eno napako - da predpostavlja tisto, kar je treba šele dokazati...¹⁰ Vsebinsko socializma lahko popularno strnemo v stavek: '*Svoboda in kruh za vse*.' To je tisto, kar množice od njega pričakujejo, zato se za njega zavzemajo. Svoboda ni nič manj pomembna kot kruh. Tudi dobro situirani, celo bogati razredi so se borili za svojo svobodo. Potreba po svobodi, po samoopredelitvi, je v človekovi naravi prav tako kot potreba po hrani. Do zdaj je bila socialdemokracija najvztrajnejši zaščitnik svobode vseh tlačanih, ne samo mezdni delavcev, temveč tudi žena, preganjanih religij in ras, Židov, črncev, Kitajcev itd. S tem si je pridobila pristaše daleč zunaj kroga mezdni delavcev... Čim jim je diktatura proletariata vzela pravno varnost, so se vsi ti drobni trgovci, obrtniki, srednji in veliki kmetje, večina intelektualcev prelevili v sovražnike socializma in diktature proletariata, čeprav so se predtem zavzemali za socializem, ker se je boril za svobodo vseh. S tem ni mogoče nikogar pridobiti, razen tistega, ki je že socialist. Lahko se samo pomnoži sovražniki socializma... Niso najboljše tiste množice, ki za kruh in igre žrtvujejo svobodo. Nedvomno bi materialno blagostanje privedlo h komunizmu mnoge, ki so se do njega vedli nezaupljivo ali se odtujili od njega zaradi njegove politike brezpravnosti. Toda to blagostanje mora resnično priti, in to hitro, ne kot obljuba prihodnosti, če hoče diktatura proletariata pokazati svoje učinke. In s čim naj se doseže to blagostanje... v deželi (op. Rusiji), ki je ekonomsko še tako malo razvita, kjer je proletariati samo manjšina... Socializem - to pomeni obče blagostanje znotraj moderne kulture - postane možnost samo s hitrim razvojem produktivnih sil... Samo tam, kjer se je proletariati šolal v združni, sindikalni, mestni samoupravi in s sodelovanjem v državni zakonodaji in nadzoru vlade in kjer so številni intelektualci pripravljeni nuditi svoje usluge socialistični produkciji, se lahko takoj, brez ovir, zamenja kapitalizem... Že od vsega začetka se mora zato predpostaviti, da bodo povsod tam, kjer se lahko proletariati obdrža na državni oblasti samo z diktaturo nasproti demokraciji, težave, s katerimi je socializem konfrontiran, tako velike, da izgleda pravzaprav izključeno, da lahko diktatura prinese blagostanje ter na ta način pomiri - z nasilniškim režimom - ljudske množice potem, ko jim je vzela politične svoboščine."¹¹ Kautsky je zaključil, da v Rusiji ne vlada diktatura proletariata, temveč diktatura boljševiške partije. Rešitev revolucionarnih pridobitev je videl v pravočasni zamenjavi diktature z demokracijo.¹²

⁹ Ibidem, str. 110-112.

¹⁰ Ibidem, str. 156.

¹¹ Ibidem, str. 156-158.

¹² Ibidem, str. 188.

Lenin se je na Kautskijevo izvajanje odzval s polemičnim spisom *Proletarska revolucija in renegat Kautsky*¹³ ter s člankom *O 'demokraciji' in diktaturi*.¹⁴ Kautskemu je očital, da je celotno vprašanje skrčil na političnopravno vprašanje; namesto da bi marksistično analiziral pojem socializma in še zlasti demokracije (njeno razredno vsebino), je ostal pri navadnem formalizmu, formalnopravni opredelitvi tega pojma, kar ga je privedlo do povsem nerevolucionarnih sklepov. Če je Kautsky v *Diktaturi proletariata* opredelil še nekoliko nejasno "demokracijo" kot "oblast večine, pa tudi zaščito manjšine", se je v naslednjem spisu *Demokracija ali diktatura*¹⁵ izrecno postavil proti diktaturi. Menil je, da ta v Nemčiji ni potrebna; moramo pa "na demokracijo budno paziti in se bojevati za splošno, enako, tajno volilno pravico, za kar se bojujemo že več kot pol stoletja".¹⁶ Diktaturo je identificiral s "stanjem", če pa bi postala "oblika oblasti", bi to pomenilo brezpravnost opozicije, odpravo volilne pravice, svobode zborovanja in dogovarjanja, potem ne bi bila več diktatura proletariata, temveč posameznika ali stranke.¹⁷ S takšnim stališčem je Kautsky nedvoumno zavrnil revolucionarni boj in diktaturo proletariata ter razglasil parlamentarni boj za edino možnega in pravičnega. Ker si socializma ni mogoče predstavljati brez demokracije, demokracija pa je "oblast večine", delavski razred ne more osvojiti in obdržati oblasti, če te večine nima. Če pa to večino ima, potem jo bo dobil tudi na volilnih lističih. Ko bi proletariat oblast osvojil, je ne bi le obdržal, temveč tudi razširil, saj - nevarnosti ni, večina je z njim. Tako je oborožena revolucija ad acta.¹⁸

V istem obdobju je izdal Kautsky še tretji spis proti boljševikom *Terorizem in komunizem*.¹⁹ Osnovni greh boljševikov, poudarja Kautsky, je njihova diktatura, kar pomeni, da v Rusiji še ni bilo pogojev, da bi se socializem uresničil, ter je zato državljanska vojna nujna posledica tega stanja. "Ker obstaja le alternativa: demokracija ali državljanska vojna, sklepam, da tam, kjer še ni mogoče socializem na demokratičnih osnovah, kjer ga odklanja večina prebivalstva, še ni čas zanj, medtem ko boljševizem misli, da bo manjšina morala povsod vsiliti socializem, to pa se lahko zgodi le z diktaturo in državljansko vojno..."²⁰ Demokracija je nemogoča brez ljudskega predstavništva, ki izhaja iz splošne, enake volilne pravice.²¹ S Kautskijevim najnovejšim delom je ostro polemiziral Lev Trocki v spisu *Terorizem in komunizem. Anti-Kautsky*²² (1920), v katerem je branil ruski "oktober". Kautskemu je očital nedialektičnost in formalizem v njegovem razumevanju demokracije ter njegovo pomanjkljivo razumevanje revolucionarnega toka v Sovjetski Rusiji, ki ga ocenjuje zgolj z liberalističnih in formalističnih pozicij, obenem pa prikriva resnico, da številnih vprašanj ni bilo in ni mogoče reševati prav zato, ker je tu imperializem vsilil državljansko vojno, strahovlado in blokado. "On (op. Kautsky) odklanja boljševiško melodijo, ki mu para ušesa, vendar ne išče druge. Uganka je enostavna: stari glasbenik sploh ne želi več igrati na instrument revolucije."²³ Trockemu je Kautsky odgovoril s knjigo *Od demokracije do državnega*

¹³ Lenin, Izbrana dela, IV, Ljubljana 1950, str. 24-129.

¹⁴ Lenin, Izbrana dela, XII, Beograd 1960, str. 454-458.

¹⁵ K. Kautsky, *Demokratie oder Diktatur*, Berlin 1919.

¹⁶ Ibidem, str. 46.

¹⁷ K. Kautsky, v: 'Ortodoksni marksizam' i reformizam, str. 132-133.

¹⁸ K. Kautsky, *Der Weg zur Macht*, Berlin 1920, str. 13.

¹⁹ K. Kautsky, *Terrorismus und Kommunismus. Ein Beitrag zur Naturgeschichte der Revolution*, Berlin 1919.

²⁰ Ibidem, str. 145.

²¹ Ibidem, str. 150.

²² L. Trocki, *Iz revolucije*, Rijeka 1971, str. 127-296 (Terorizam i komunizam).

²³ Ibidem, str. 293.

suženjstva,²⁴ v kateri je dosledno zagovarjal svoja stališča in zapisal, da je "državno suženjstvo - skrajna točka boljševiškega komunizma".²⁵ Ker ima boljševizem v "teoriji in praksi izrazito reakcionaren značaj, bo ostal temen madež v zgodovini socializma"²⁶, zaključuje Karl Kautsky, voditelj tiste (op. centristične) struje socialističnega gibanja, ki socializma in (parlamentarne) demokracije ni izključevala.

III.

Rosa Luxemburg, ki je dočakala oktobrsko revolucijo v zaporu, je v njej videla začetek svetovne socialistične revolucije, ki se bo uspešno končala, če jo bo podprl in nadaljeval proletarijat drugih dežel, ter obenem izrekla nekaj kritičnih pripomb na sam potek revolucije, vendar se le-te v mnogočem razlikujejo od kritičnih pripomb Kautskega. Svojo oceno in kritiko ruske revolucije je napisala jeseni 1918 v spisu *Ruska revolucija*,²⁷ brez vsakršnih dokumentov ali stikov, ki bi ji bili nujno potrebni. V tem delu, ki so ga nasprotniki Lenina in Komunistične internacionale često zlorabljali, v komunističnem gibanju pa neredko a priori odklanjali, je R. Luxemburg po eni strani oktobrsko revolucijo navdušeno pozdravila kot dogodek svetovnozgodovinskega pomena, kot začetek svetovne socialistične revolucije; po drugi pa je dokaj ostro kritizirala Leninovo reševanje kmečkega in nacionalnega vprašanja, razpust ustavodajne skupščine in sploh pojmovanje odnosa med demokracijo in diktaturo pri Leninu in Trockem. Njen namen ni bil s kritičnimi pripombami zanikati tega zgodovinskega dogodka, ki je bil, kot piše, neposredno nadaljevanje revolucije iz let 1905-1907, ne pa darilo nemških "osvoboditeljev" (kot so govorili v SPD²⁸), temveč je razumela rusko revolucijo predvsem kot negacijo Kautskyjevih stališč, pa tudi njegovih somišljenikov, ki so bili prepričani, da Rusija za socialno revolucijo še ni zrela in da je naredilo rusko delavsko gibanje veliko napako, ko je buržoazno revolucijo nadaljevalo s socialistično: "Kautsky, uradni tempeljski čuvar marksizma, si prizadeva od izbruha vojne sem... za: 1. internacionalo kot instrument miru, 2. razorožitev in Društvo narodov, nacionalizem, in 3. demokracijo, ne pa za socializem... V tem položaju je pripadla boljševiški smeri zgodovinska zasluga, da je od vsega začetka razglašala in se z železno doslednostjo držala tiste taktike, ki je edina lahko rešila demokracijo in odprla revoluciji nadaljnjo pot. Vso oblast izključno v roke delavskim in kmečkim množicam, v roke sovjetom - to je bil dejansko edini izhod iz težav, v katere je zašla revolucija, to je bil zamah, ki je presekal gordijski vozel, izpeljal revolucijo iz zagate in ji očistil pot za nadaljnji neovirani razvoj. Leninska stranka je bila tako v Rusiji edina, ki je dojela v tistem prvem razdobju prave interese revolucije, bila je njen gonilni element, v tem pomenu torej edina stranka, ki je uresničevala resnično socialistično politiko..."²⁹ Boljševiki so kot namen prevzema oblasti takoj objavili revolucionarni program: ne zagotovitev meščanske demokracije, pač pa diktaturo (=oblast) proletariata, ki vodi k uresničenju socializma.³⁰

²⁴ K. Kautsky, *Von der Demokratie zur Staatsklaverei. Eine Auseinandersetzung mit Trotzki*, Berlin 1921.

²⁵ Ibidem, str. 122.

²⁶ Ibidem, str. 127-128.

²⁷ R. Luxemburg, *Izbrani spisi*, str. 741-782; K ruski revoluciji /uredniški naslov/.

²⁸ Desnica je zmago oktobrske revolucije pripisala sebi - "če ne bi bilo glasovanja za vojne kredite in zmago nemške vojske nad ruskimi armadami, bi boljševiki prišli v Sibirijo in ne na oblast".

²⁹ R. Luxemburg, *Izbrani spisi*, str. 748-750.

³⁰ Ibidem, str. 753. "S tem so boljševiki rešili sloveče vprašanje o 'ljudski večini', vprašanje, ki leži nemškemu socialnim demokratom že od nekdaj na prsih kot mora. Kot pridni učenci parlamentarnega kretnizma so preprosto prenašali na revolucijo pogrošno modrost parlamentarnega otroškega igrišča: Če hočeš kaj doseči, moraš imeti večino. Torej moramo biti tudi v revoluciji najprej 'večina'. Resnična dialektika revolucije pa postavlja to parlamentarno modrost na glavo: ne s pomočjo večine do revolu-

"Temeljna napaka v teoriji Lenina in Trockega," zaključuje R. Luxemburg, "je v tem, da natanko tako kot Kautsky postavljata demokracijo proti diktaturi. '*Diktatura ali demokracija*', tako zastavljajo vprašanje boljševiki in Kautsky. Slednji se odloči seveda za demokracijo, in sicer za meščansko demokracijo, ker mu pač pomeni nasprotje socialističnega prevrata. Lenin in Trocki se, nasprotno, odločita za diktaturo v nasprotju z demokracijo in s tem za diktaturo peščice ljudi, to je za diktaturo po meščanskem vzoru. Gre za dva nasprotna pola, ki sta oba daleč proč od resnično socialistične politike. Ko prevzame proletarijat oblast, se ne more ravnati po nasvetu Kautskega in se s pretvezo o 'nezrelosti dežele' odreči socialističnemu prevratu ter se posvetiti izključno demokraciji, ne da bi pri tem izdal samega sebe, Internacionalo in revolucijo... Ko pride proletarijat na oblast, je njegova zgodovinska naloga, poudarja Rosa, da ustvari namesto meščanske socialistično demokracijo, ne pa da odpravi sleherno demokracijo... Socialistična demokracija ni torej nič drugega kot diktatura proletariata. Da, diktatura! Toda ta diktatura je v načinu, kako se uporablja demokracija, ne pa v njeni odpravi... Vendar mora biti to diktatura razreda, ne pa kake vodilne manjšine v imenu razreda..."³¹

Kritika Rose Luxemburg je bila vedno izredno ostra, saj je bila zanjo kritika osnova naprednemu socialističnemu gibanju; bila je prepričana, da bi boljševiki ravnali drugače - v duhu njene kritike, če ne bi bili v tako težkih pogojih ter pod pritiskom vojne in nemške okupacije (op. vrednost in realnost njene kritike je v upoštevanju objektivnih zgodovinskih okoliščin v Rusiji!). Kljub napakam je boljševikom pripisala zgodovinsko zaslugo, da so z osvojitvijo politične oblasti in s praktičnim zastavljanjem vprašanja o uresničenju socializma stopili na čelo mednarodnega proletariata: "Naj nemški vladni socialisti le kričijo, kako je boljševiška oblast v Rusiji le spačena podoba diktature proletariata. Če je to bila in če je, potem je zato, ker je pač sad obnašanja nemškega proletariata, ki je bilo spačena podoba socialističnega razrednega boja. Nad nami vsemi je zakon zgodovine. Socialistični družbeni sistem je mogoče uresničiti le v mednarodnem merilu... V Rusiji so vprašanje lahko le zastavili; niso pa ga mogli rešiti v Rusiji, ker je rešljivo le v mednarodnem okviru... V tem zadnjem razdobju, ko stojimo po vsem svetu pred odločilnimi končnimi boji, je bil in je najpomembnejši problem socializma pravzaprav akutno vprašanje epohe, ne to ali ono podrobno vprašanje taktike, ampak: akcijska sposobnost proletariata, dejavnost množic, volja po oblasti socializma sploh. V tem pogledu so bili Lenin, Trocki in tovariši prvi, ki so dali svetovnemu proletariatu zgled, in doslej so še zmerom edini, ki lahko vzdikljejo s Huttinom:³² Jaz sem si upal!"³³

Aktualnost Rosinega dela je v njenih splošnih pogledih na demokracijo, v poudarjanju zgodovinsko primarne vloge ljudskih množic, v opozarjanju na nevarnost birokratizma v družbi, v potrebi po nadzoru oblasti, zlasti pa v nujnosti, da se socialistična demokracija razvija ne samo na političnem, marveč tudi na socialnem in ekonomskem področju (op. socialna država!). Če vemo, da sta bila tako Kautsky kot Lenin v vlogi, ko sta "morala" zagovarjati oziroma braniti stališča dveh nasprotujočih si socialističnih usmeritev, in so bila njuna stališča največkrat vpeta v dnevno politiko ter

cionarne taktike, pač pa s pomočjo revolucionarne taktike do večine. Samo stranka, ki zna voditi, to je poganjati stvar naprej, si v revolucionarni vihri pridobi privržence. Zaradi odločnosti, s katero so Lenin in tovariši v odločilnem trenutku izdali edino revolucionarno geslo: Vso oblast delavcem in kmetom!, so se prelevili čez noč iz preganjane, obrekovane, 'ilegalne' manjšine, katere voditelji so se morali kot Marat skrivati po kletah, v popolnega gospodarja položaja."

31 Ibidem, str. 773-775.

32 Ulrich von Hutten (1488-1523), nemški humanist in bojevnik za reformacijo, domnevni soavtor "Pisem mračnjakov" *Epistolae obscurorum virorum*, 1515-171.

33 R. Luxemburg, Izbrani spisi, str. 776-777.

medsebojno obtoževanje, potem se zdi, da so bila stališča in opozorila "neobremenjene" R. Luxemburg teoretični prispevek, ki je v konkretnem problemu prekašal teorijo prvih dveh. Še več, njeno stališče, da se "socialistična demokracija razvija ne samo na političnem, marveč tudi na socialnem in ekonomskem področju," je dejansko istovetno z Masarykovim: *"Jaz smatram dosledno in pravilno izvajano demokracijo, ne le politično pač pa tudi gospodarsko in socialno demokracijo, za stanje družbe, ki je v našem času in precej dolgi bodočnosti primerno in zaželeno."*³⁴

³⁴ T. G. Masaryk, Svetovna revolucija, str. 173.